

PERUSTELE EDES JOTENKIN ÄLYTTÖMÄÄ VÄITTÄMÄÄSI
KARITIIVIADJEKTIIVIEN VOKAALIVARTALOISTUMINEN

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
13.1.2023

Alexi Mäntylä

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskohde	1
1.2. Aiempi tutkimus	2
2. TEORIA	5
2.1. Vokaalivartaloistuminen	5
2.2. Leksikaalistuminen	6
3. TUTKITTAVAT SANAT JA TUTKIMUSAINEISTO	9
3.1. Karitiivijohdokset ja kaksivartaloisuus	9
3.2. Tutkimusaineisto ja -menetelmät	10
4. ANALYYSI	13
4.1. Aineiston lekseemit	13
4.2. Vokaalivartaloistuminen ja leksikaalistuneisuus	18
5. PÄÄTÄNTÖ	23
LÄHTEET JA LYHENTEET	25

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskohde

Tutkin kandidaatintutkielmassani karitiivadjektiivien yksikön partitiivimuotoja, joiden vartalona on konsonanttivartalon sijaan vokaalivartalo. Tällainen sananmuoto on esimerkiksi **uskomattoma+a* pro *uskomaton+ta*. Tutkimukseni perustuu Suomi24- ja Ylilautakorpuksista keräämäni aineistoon. Karitiivadjektiivit ovat kantasanaan *-(mA)tOn*-karitiivijohdilla muodostettuja johdoksia. Nominikantaisissa johdoksissa johdin on *-tOn*, kuten sananmuodossa *puu+ton*. Tällaiset läpinäkyvät johdokset ilmaisevat kantasanan tarkoitteen puuttumista. Verbikantaisissa johdoksissa johdin on puolestaan *-mA*tOn, kuten sananmuodossa *näky+mätön*. Verbikantaiset johdokset ilmaisevat kantaverbiin kohdistuvaa kieltoa. Osa karitiivadjektiiveista on leksikaalistuneita, eli niiden merkitys ei ole enää läpinäkyvästi kantasanan ja johtimen summa. (*Ison suomen kieliopin* verkkoversio eli VISK 2008 § 292.) Esimerkiksi *mieletön* merkityksessä 'valtava, suunnaton' on oma lekseeminsä, vaikka kantavartalo *miele-* ja karitiivijohdin *-tön* ovat nähtävissä (*Kielitoimiston sanakirja* eli KS 2022 s.v. *mieletön*).

Tutkimusongelmani on, mikä suhde johdoksen leksikaalistuneisuudella on siihen, miten paljon johdoksia esiintyy vokaalivartaloisina. Kiinnitän tutkimuksessani erityistä huomiota siihen, missä lekseemeissä innovatiivisesti vokaalivartaloisia sananmuotoja esiintyy. Eri lekseemien luokittelu on olennaista, koska siten voi saada selville, miten laajasti vokaalivartaloistuminen on levinnyt johdostyyppin sisällä. Tutkin myös löytämäni karitiivijohdosten leksikaalistuneisuutta. Leksikaalistuneiden karitiivijohdosten osuus tutkimusaineistosta kertoo siitä, koskeeko vokaalivartaloistuminen erityisesti leksikaalistuneita johdoksia vai pelkkää johdinta.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Missä lekseemeissä vokaalivartaloisia sananmuotoja esiintyy?
- Mikä yhteys karitiivijohdoksen leksikaalistuneisuudella on vokaalivartaloistumiseen?

Vokaalivartaloistuminen on kiinnostanut minua opintojeni alusta alkaen. On mielenkiintoista, mitä suomen sanojen muuttuminen yksivartaloisiksi aiheuttaa ja mitä kielelle ylipäätään tapahtuu. Suomen kielessä on sanoja, joilla on kaksi vartalotyyppiä:

vokaalivartalo ja konsonanttivartalo. Kun sana yksivartaloistuu, siltä katoaa konsonanttivartalo. Suomen sanojen kaksivartaloisuudesta kerron tarkemmin luvussa 3.1. Yksivartaloistumisen seurauksena kieli muuttuu joiltakin osin säännönmukaisemmaksi, kun esimerkiksi erilaisten suffiksien allomorfiisuus yksinkertaistuu tai katoaa kokonaan (ks. Paunonen 2003: 190–191). Esimerkiksi NUT-partisiipin tunnuksella on yksikön nominatiivissa neljä etuvokaalista ja neljä takavokaalista allomorfia: *-nyt*, *-lyt*, *-ryt* ja *-syt* sekä *-nut*, *-lut*, *-rut* ja *-sut*. Allomorfiisuus johtuu siitä, että konsonanttivartaloon liittynyt NUT-partisiipin tunnus on assimiloitunut vartalonloppuiseen konsonanttiin (VISK 2008 § 122). Vokaalivartaloistumisen myötä partisiipin tunnuksena on pelkkä *-nUt*: **pure+nut* pro *pur+rut*. NUT- ja TU-partisiippien vokaalivartaloistumista on tutkinut Maria Sirviö (2018, 2020) kandidaatintutkielmassaan ja pro gradu -tutkielmassaan.

Aiheekseni valikoitui karitiivadjektiivien vokaalivartaloistuminen, koska sitä on tutkittu tähän mennessä vain vähän. On kiinnostavaa tutkia, onko karitiivijohdin *-(mA)ttOmA-*valtaamassa alaa johtimelta *-(mA)tOn-* yksikön partitiivimuodoissa. Aiemmasta tutkimuksesta kerron lisää luvussa 1.2. Tutkimukseni on osa viime vuosina Oulun yliopistossa yleistynyttä vokaalivartaloistumisen tutkimista.

Luvussa 1.2. kerron vokaalivartaloistumisesta tehdystä aiemmasta tutkimuksesta. Luvussa 2 esittelen tutkielmani teoreettista taustaa. Luvussa 3 kerron tutkimistani sanoista eli karitiivijohdoksista sekä tutkimusaineistostani ja tutkimusmenetelmästäni. Luvussa 4 analysoin aineistoani kahdesta eri näkökulmasta. Ensiksi selvitän, mitä lekseemeitä aineistoni sisältää. Sen jälkeen tutkin aineiston saneiden leksikaalistuneisuutta. Luvussa 5 kerron tutkielmastani ja tutkimustuloksistani tiivistetysti.

1.2. Aiempi tutkimus

Vokaalivartaloistuminen on ollut viime vuosina yleinen tutkimusaihe Oulun yliopistossa. Katja Västi ja Santeri Palviainen (2020) ovat tutkineet innovatiivisten vokaalivartalomuotojen yleistymistä kyselylomakkein. Opinnäytetöitä on tehty tähän mennessä yhteensä 15. Esimerkiksi Emma-Katariina Korja (2019, 2021) on tutkinut sekä kandidaatintutkielmassaan että pro gradu -tutkielmassaan verbien A-infinitiivimuotojen vokaalivartaloistumista, ja Essi Pöyhtäri (2019, 2021) on tutkinut sekä kandidaatin- että pro gradu

-tutkielmassaan potentiaalinen vokaalivartaloistumista. Ella Leinonen (2021, 2022) puolestaan on tutkinut kandidaatintutkielmassaan *nähdä*-verbin vokaalivartaloisia NUT-partisiippimuotoja ja pro gradu -tutkielmassaan *nähdä*-verbin E-infinitiivien vokaalivartaloistumista. Kerron seuraavaksi tarkemmin opinnäytetöistä, jotka koskettavat eniten tutkielmani aihetta.

Inka Keränen (2019, 2022) kandidaatintutkielma ja pro gradu -tutkielma liittyvät lähimmin tutkielmaani. Keränen käsittelee kandidaatintutkielmassaan ja pro gradu -tutkielmassaan muiden adjektiivijohdosten ohella karitiivijohdosten vokaalivartaloistumista. Kandidaatintutkielman aineisto on kerätty kyselylomakkein, ja pro gradu -tutkielmaan on kerätty korpusaineisto. Keränen tutkii molemmissa tutkielmissaan johdosten OLEMATON, HYÖDYTÖN ja VIATON vokaalivartaloistuneita partitiivimuotoja. Kandidaatintutkielmassa Keränen tutkii sananmuotojen hyväksyttävyyttä, ja pro gradu -tutkielmassaan hän tutkii sananmuotojen yleisyyttä, syntaktisia tehtäviä ja leksikaalistuneisuuden suhdetta vokaalivartaloisten esiintymien määrään. Kandidaatintutkielman mukaan vokaalivartaloisia sananmuotoja pidetään yleisesti ottaen melko epäluontevina. Pro gradu -tutkielman mukaan leksikaalistuneisuus voi edesauttaa johdosten vokaalivartaloistumista. (Keränen 2019, 2022.) Keränen tutkimat johdokset esiintyvät muiden karitiivijohdosten ohella aineistossani, josta kerron luvussa 3.2.

Sonja Liukkonen on tutkinut vokaalivartaloistumista sekä kandidaatin- että pro gradu -tutkielmassaan. Kandidaatintutkielmassaan Liukkonen (2018) tutkii kyselylomakkein, miten yläkoululaiset suhtautuvat suomen kielen vokaalivartaloistumiseen. Tutkittavina Liukkosella on erilaisia sanoja eri muotoryhmistä, jotka ovat yksikön partitiivi, A-infinitiivin lyhyt muoto, NUT-partisiipin yksikön nominatiivi, TU-partisiipin yksikön nominatiivi, aktiivin imperatiivin preesens yksikön 3. persoonassa, passiivin indikatiivin preesens ja passiivin indikatiivin imperfekti.

Liukkosen (2021) pro gradu -tutkielmakin on kyselytutkimus. Siinä tutkitaan partitiivin innovatiivisia vokaalivartalomuotoja 2-tavuisissa *e*-vartaloisissa perussanoissa, mikä liittyy tutkimusaiheeseen. Liukkosen tutkimat vokaalivartaloiset yksikön partitiivimuodot ovat **mieheä*, **lapsea*, **vuorea*, **lumea* ja **lohea*. Näistä luontevimpana on pidetty muotoa **lohea*, kun taas epäluontevimpana on pidetty muotoa **mieheä*. Myös Aunemaria Ylitalon kandidaatintutkielma (2020) liittyy vokaalivartaloisiin partitiivimuotoihin.

Ylitalo tutkii siinä vokaalivartaloisia partitiivimuotoja **lapsea* ja **mieheä* keskustelupalsta-aineistossa. Ylitalon (2020) mukaan lekseemin LAPSI vokaalivartaloistuminen voi olla pidemmällä kuin lekseemin MIES vokaalivartaloistuminen.

2. TEORIA

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoreettista taustaa. Tutkin karitiivijohdosten vokaalivartaloisten muotojen esiintymistä yksikön partitiivimuodoissa, joten kerron luvussa 2.1. vokaalivartaloistumisesta. Hyödynnän erityisesti Heikki Paunosen (2003) artikkelia *Suomen kielen morfologisista muutosmekanismeista*. Luvussa 2.2. kerron leksikaalistumisesta, koska tutkin karitiivijohdoksen vokaalivartaloistumisen yhteyttä johdoksen leksikaalistuneisuuteen. Tiedot leksikaalistumisesta olen saanut Vesa Koiviston (2013) teoksesta *Suomen sanojen rakenne*.

2.1. Vokaalivartaloistuminen

Vokaalivartaloistuminen on osa kielen morfologista muutosta, jossa kielen muotoyksiköt, kuten sanavartalot, johtimet ja taivutustunnukset, muuttavat hitaasti muotoaan. Kuten luvussa 1.1. esittelin, karitiiviadjektiivin konsonanttivartaloisen muodon johtimena on nominikantaisissa johdoksissa *-tOn* ja verbikantaisissa johdoksissa *-mAtOn*. Yleiskielessä konsonanttivartaloisen muoto esiintyy yksikön partitiivissa: *sana+ton+ta*, *voitta+maton+ta*. Karitiiviadjektiivin vokaalivartaloisen muodon johtimena on puolestaan nominikantaisissa johdoksissa *-ttOmA-* ja verbikantaisissa johdoksissa *-mAttOmA-*. (VISK 2008 § 292.) Tutkimissani yleiskielen vastaisissa partitiivimuodoissa sijamuodon tunnus liittyy konsonanttivartalon sijaan vokaalivartaloon: **ääne+ttömä+ä*, **vastusta+matoma+a*. Tällaiset sanamuodot ovat analogisia eli mallin mukaan muodostettuja innovaatioita, jotka poikkeavat normeista (Fertig 2013: 4). Karitiiviadjektiivien vokaalivartaloistumisessa yksikön partitiivi muodostetaan siis liittämällä partitiivin tunnus samaan vartaloon kuin esimerkiksi genetiivin tunnus. Taivutusparadigman yksinkertaistumisesta kerron lisää seuraavassa kappaleessa.

Vokaalivartaloistuminen on morfologinen korjausmuutos, joka pyrkii yksinkertaistamaan kielen morfologista säännöstöä (Paunonen 2003: 190–191, 203). Suomen kielen kaksivartaloiset sanat muuttuvat siis vokaalivartaloistumisen myötä yksivartaloisiksi. Suomen sanojen kaksivartaloisuudesta kerron lisää luvussa 3.1. Yksivartaloistumisen myötä kaksivartaloisten sanojen taivutusparadigmat yksinkertaistuvat. Kuten edellä kerroin, konsonanttivartaloita esiintyy yksikön partitiivimuodoissa: *leivä+tön+tä*. Yksikön muissa

sijamuodoissa sijan tunnus liittyy vokaalivartaloon. Esimerkiksi yksikön genetiivissä, inessiivissä ja translatiivissa näkyy vokaalivartalo: *leivä+ttömä+n*, *leivä+ttömä+ssä*, *leivä+ttömä+ksi*. Kun yksikön partitiivikin vokaalivartaloistuu, sanan taivutusparadigma muuttuu yksikön kaikissa sijamuodoissa nominatiivia lukuun ottamatta yhtenäiseksi: esimerkiksi **leivä+ttömä+ä* : *leivä+ttömä+n* : *leivä+ttömä+ssä* : *leivä+ttömä+ksi*.

Vokaalivartaloistuminen on edennyt suomen kielessä jo satoja vuosia sana ja muoto-ryhmä kerrallaan. Vanhan kirjasuomen aikana 1500-luvulla konsonanttivartaloisuus on ollut yleistä sekä yksikön essiivissä että partitiivissa. Vielä 1800-luvun suomessakin konsonanttivartaloisia yksikön essiivimuotoja on käytetty enemmän kuin nykyään. Konsonanttivartaloisten väistyminen on alkanut levitä esimerkiksi yksikön essiivimuotoihin aiemmin kuin yksikön partitiivimuotoihin. Esimerkiksi vielä 1800-luvulla konsonanttivartaloiset yksikön essiivimuodot *nuorra* ja *piennä* ovat eläneet rinnakkain vokaalivartaloisten muotojen *nuorena* ja *pienenä* kanssa, mutta 1900-luvun aikana konsonanttivartaloiset essiivimuodot ovat jääneet historiaan. Paunonen (2003) mainitsee karitiivadjektiivin ONNETON yksikön essiivimuotojen vokaalivartaloistumisen yhteydessä. Yksikön partitiivimuotojen kohdalla karitiivadjektiiveja ei mainita ollenkaan. Paunonen (2003) toteaaakin, että yksikön partitiivissa konsonanttivartaloiset muodot ovat säilyneet paremmin. (Paunonen 2003: 202–204.)

2.2. Leksikaalistuminen

Leksikaalistuminen on ilmiö, jossa useasta morfeemista koostuva sana tiivistyy uudeksi lekseemiksi. Sanasta voi olla yhä erotettavissa morfologiset osat, mutta merkitys ei olekaan enää niiden summa. Esimerkiksi leksikaalistunut johdos ei ole enää semanttisesti kantavartalonsa ja johtimensa summa vaan jakamaton kiteytymä. Se on siis muuttunut perussanan suuntaan tai perussanaksi. (Koivisto 2013: 346–349.) Vesa Koiviston mainitsemista leksikaalistumisen piirteistä kerron seuraavaksi tarkemmin.

Tutkielmani kannalta tärkein leksikaalistumispiirre on idiomaattistuminen eli sanan morfeemien rajojen hämärtyminen, johon johdosten leksikaalistuminen lukeutuu. Kun kompleksisen sanan jakautuvuus morfologisiin osiin hämärtyy tai katoaa, sana liikkuu kohti perussanoja tai muuttuu kokonaan perussanaksi. Esimerkiksi sana MAAILMA on vanha

yhdyssana, jota ei enää hahmoteta yhdyssanaksi *maa#ilma* vaan yhtenäiseksi perussanaksi. (Koivisto 2013: 345–347.) Kaikki tutkimani sanat ovat morfologisesti karitiivijohdoksia. Tässä tutkielmassa selvitän, ovatko ne semanttisesti yhä karitiiviadjektiiveja vai perussanan suuntaan leksikaalistuneita.

Leksikaalistumisen piirteisiin kuuluu sanan yksittäisen taivutusmuodon itsenäistyminen omaksi lekseemikseen eli irtoaminen taivutusparadigmasta. Alkujaan yksittäisestä taivutusmuodosta tulee taipumaton sana eli adverbi tai partikkeli. Tällaisia leksikaalistumia ovat esimerkiksi KAUTTA, ULOS ja EDES. Leksikaalistuessaan sana tai sananmuoto voi siis vaihtaa sanaluokkaa. Myös esimerkiksi verbien partisiippimuodot voivat muuttua nomineiksi. Esimerkiksi lekseemi KOKENUT on adjektiivistunut NUT-partisiippimuoto, ja lekseemi KÄYTÄVÄ on substantiivistunut passiivin VA-partisiippimuoto. (Koivisto 2013: 346–347.)

Merkitys liittyy läheisesti leksikaalistumiseen. Sanan leksikaalistuessa sen morfologinen jakautuvuus voi säilyä, mutta merkitys muuttuu. Esimerkiksi sana RAKENNUS merkityksessä 'talo' on jaettavissa kantavartaloon ja *-Us*-johtimeen (VISK 2008 § 232). Se ei silti tarkoita rakentamista. Leksikaalistuessaan johdos etäännyy johdostyyppinsä ennustettavasta merkityksestä. Usein leksikaalistuman merkitys on abstraktimpi kuin lähtömerkitys, mistä hyvä esimerkki on verbi KÄSITTÄÄ 'ymmärtää, tarkoittaa, sisältää', joka on alun perin tarkoittanut käsin tavoittelemista. On myös yleistä, että sanan merkitykseen ei päädytä sanan osia tulkitsemalla. Tällaisia yhdyssanoja ovat esimerkiksi RAUTATIE ja YHDYSKUNTA. Tällaisen sanan merkitys on sopimuksenvarainen, joten kielenkäyttäjien on erikseen muistettava merkitys. Leksikaalistuman merkitys ei siis ole sanan osien lopputulos. (Koivisto 2013: 347–348.)

Kuten luvuissa 1.1. ja 2 mainitsin, tutkin, mikä yhteys leksikaalistuneisuudella on karitiivijohdosten vokaalivartaloistumiseen. Tutkielmassani etsin vastausta siihen, koskeeko vokaalivartaloistuminen karitiivijohdinta vai leksikaalistumia eli leksikaalistuneita johdoksia. Tätä varten jaan aineistoni sane kerrallaan leksikaalistuneisiin ja leksikaalistumattomiin saneisiin. En siis luokittele aineistoni saneita lekseemeittäin. Leksikaalistuneisuus on jatkumo, jossa on paljon hankalasti luokiteltavia rajatapauksia (Koivisto 2013: 347). Leksikaalistuneisuutta tutkiessa raja täytyy kuitenkin vetää johonkin. Hyödynnän luokittelussa Vesa Koiviston (2013) leksikaalistumispiirteiden ja oman kielitajuni lisäksi

Kielitoimiston sanakirjaa (2022), jossa kerrotaan sanan merkitys. Kiinnitän erityistä huomiota sanaluokkaan. Jos karitiiviadjektiivia käytetään substantiivina, luokittelen sen leksikaalistuneeksi.

3. TUTKITTAVAT SANAT JA TUTKIMUSAINEISTO

Tässä luvussa kerron tutkimistani sanoista ja esittelen tutkimusaineistoni. Luvussa 3.1. kerron karitiivijohdoksista ja yleisesti suomen sanojen kaksivartaloisuudesta. Luvussa 3.2. kerron aineiston keräämisestä ja käsittelemisestä. Luvun lopuksi kerron myös käyttämästäni tutkimusmenetelmästä.

3.1. Karitiivijohdokset ja kaksivartaloisuus

Karitiivijohdokset ovat $-(mA)tOn$ -johtimella muodostettuja adjektiiveja. Johdostyyppi on produktiivinen, ja karitiivijohdoksia voi muodostaa sekä nomineista että verbeistä. Nominikantaisissa karitiivijohdoksissa johdin on $-tOn$, kuten esimerkiksi johdoksessa *pilve+tön*. Merkitykseltään läpinäkyvät nominikantaiset karitiivijohdokset ilmaisevat kantasansa tarkoitteen puuttumista. Verbikantaisissa karitiivijohdoksissa eli kieltopartisiipeissa johtimena on $-mAtOn$, kuten esimerkiksi johdoksessa *usko+maton*. Merkitykseltään läpinäkyvät verbikantaiset karitiivijohdokset ilmaisevat kantaverbiin kohdistuvaa kieltoa. (VISK 2008 § 292.)

Suomen kielessä on kaksivartaloisia verbejä ja nomineja. Kaksivartaloisella sanalla on vokaalivartalon lisäksi konsonanttivartalo. Vokaalivartalot luokitellaan astevaihtelun mukaan vaihteluttomiksi, vahvoiksi, heikoiksi tai vaihteluttomasti vahvoiksi vokaalivartaloiksi. Konsonanttivartaloita ei luokitella alaryhmiin. (VISK 2008 § 55; Koivisto 2013: 101–106.) Konsonanttivartalot ovat syntyneet 2-tavuisten *e*-vartaloisten sanojen vokaalivartaloista *e:n* sisäheiton seurauksena: **käte+tä > kät+tä* (Hakulinen 1979: 81–82). Seuraavaksi kerron karitiivijohdosten kaksivartaloisuudesta.

Sekä nomini- että verbikantaisilla karitiivijohdoksilla on sekä vokaali- että konsonanttivartaloinen muoto. Nominikantaisilla johdoksilla vokaalivartaloinen johdin on $-ttOmA-$, kuten esimerkiksi essiivimuodossa *pilve+ttömä+nä*. Verbikantaisilla johdoksilla vokaalivartaloinen johdin on puolestaan $-mAttOmA-$, kuten essiivimuodossa *usko+matoma+na*. Karitiivijohdoksen vokaalivartalo on vaihteluttomasti vahva (ks. Keränen 2022: 13). Astevaihtelu näkyy karitiivijohtimen *t*-aineksen pituuden vaihteluna. Vokaalivartalossa on vahva aste avotavun edellä astevaihtelun yleisperiaatteen mukaisesti:

ilo+ttoma-. Konsonanttivartalossa taas on heikko aste umpitavun edellä niin ikään astevaihtelun yleisperiaatteen mukaisesti: *ilo+ton-*. (VISK 2008 § 43.)

Tässä tutkimuksessa tutkin karitiivijohdosten yksikön partitiivimuotoja. Yleiskielessä partitiivin vahva-asteinen tunnus *-tA* liittyy yksikössä vartaloon, joka päättyy diftongiin, pitkään vokaaliin tai konsonanttiin. Karitiivijohdoksilla se liittyy siis konsonanttivartaloon: *väri+tön+tä*. Partitiivin heikkoasteinen tunnus *-A* puolestaan liittyy vartaloon, joka päättyy lyhyeen vokaaliin. Tutkimissani yleiskielen vastaisissa partitiivimuodoissa tunnus *-A* liittyy siis karitiivijohdoksen vokaalivartaloon: **väri+ttömä+ä*. (VISK 2008 § 87.) Nykysuomessa nominien konsonanttivartaloisia muotoja käytetään säännöllisesti yksikön partitiivimuodoissa ja epäsäännöllisesti monikon 2. genetiivin muodostuksessa. Monikon 2. genetiivissä se on kuitenkin vain rinnakkainen muoto: *avain+ten* mutta monikon 1. genetiivin vokaalivartaloiseksi laskettava muoto *avaim+i+en*. (Västi & Palviainen 2020: 200.) Kuten luvussa 2.1. kerroin, yksikön essiivissä vokaalivartaloistuminen puolestaan on edennyt pidemmälle kuin yksikön partitiivissa (Paunonen 2003: 202–203). Yksikön partitiivi on avainasemassa nominien vokaalivartaloistumisessa. Jos yksikön partitiivimuoto ei ole konsonanttivartaloinen, sanaa ei lasketa kaksivartaloiseksi (Koivisto 2013: 106).

3.2. Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Olen kerännyt tutkielmani aineiston Kielipankin konkordanssihakuohjelman eli Korpin Suomi24- ja Ylilauta-korpuksista. Suomi24-palstojen korpus kattaa ajanjakson 3.8.2001–20.12.2020, ja Ylilauta-palstoilta aineistooni päätyneet saneet ovat ajalta 1.–26.4.2014. Yhteensä saneita löytyi 760, joista 3 on Ylilauta-keskustelupalstalta ja loput 757 Suomi24-keskustelupalstalta. Eri lekseemeitä on yhteensä 253. Keskustelupalsta-aineisto sopii hyvin tutkielmaani. Internetin keskustelupalstoilla kielenkäyttö on vapaata ja usein puhekielistä, joten sieltä on mahdollista löytää yleiskielen normien vastaisia sananmuotoja (Crystal 2006: 26–27).

Käytin aineistoa kerätessäni Korpin laajennettua hakua. Hain ohjelman ”sana loppuu”

-toiminnolla *-ttomaa-* ja *-ttömää-*päätteisiä sanoja. Samaistin suur- ja pienaakkoset, jotta saneen kirjoitusasu ja sijainti virkkeessä eivät rajaisi hakutuloksia. Jo hakuvaiheessa piti rajata pois useita yleisiä *-ttomaa-* ja *-ttömää-*päätteisiä sanoja, kuten *viittomaa*, *kattomaa* 'katsomaan' ja *muuttomaa*.

Selvästi yleisimmät sanat aineistossani ovat TYÖTÖN, TUNTEMATON ja LAITON. Aineiston lekseemeistä kerron tarkemmin luvussa 4.1. Hain näistä kolmesta sanasta myös *-hAn-*, *-pA-*, *-kin-*, *-kAAAn-* ja *-kO-*liitepartikkelillisiä muotoja. *-hAn-*, *-kin-* ja *-kAAAn-*liitepartikkeleissa huomioin yleiskielisten päätteiden lisäksi puhekieliset loppuheittoiset *-hA-*, *-ki-* ja *-kAA-*päätteet. Sanan TYÖTÖN kohdalla käytin "sana loppuu" -toimintoa, koska muussa aineistossani on esimerkiksi sane **nykytyöttömää*. Muita sanoja hakiessani käytin "sana on" -toimintoa. Tutkielmani kannalta olennaisia muotoja löytyi korpuksista 5: 3 sanan TYÖTÖN muotoa ja 2 sanan TUNTEMATON muotoa. Kaikki 5 sanetta ovat Suomi24-korpuksesta, ja niissä on 4 *-kin-*liitepartikkelillista ja 1 *-kAAAn-*liitepartikkelillinen muoto. Kaikissa saneissa on yleiskielen mukainen liitepartikkeli, eli loppuheittoa ei ole.

Aineistosta on pitänyt karsia pois erityisesti puhekielisiä essiivi- ja illatiivimuotoja, joista on jäänyt pois *n-*kirjain. Hakutuloksiin päässeitä sisä- ja loppuheittoisia essiivi- ja illatiivimuotoisia saneita ovat esimerkiksi **työttömää* 'työttömänä' ja **tuntemattomaa* 'tuntemattomaan'. Olen poistanut aineistostani myös saneet, joiden merkitystä en ymmärtänyt kontekstin perusteella. Koska Ylilauta-korpuksesta on aineistossani huomattavasti vähemmän saneita kuin Suomi24-korpuksesta, kaikki tutkielmassani esittelemäni aineisto-esimerkit ovat Suomi24-korpuksesta.

Aineistossani on 2 sanetta, jotka ovat ymmärrettävissä morfologisesti karitiivijohdoksi, mutta ne eivät sellaisenaan tarkoita mitään. Saneet ovat **siedättömää* ja **häviömättömää*. Sane **siedättömää* on johtimensa perusteella nominikantainen. Nominia, jonka vartalo on *siedä-*, ei kuitenkaan ole olemassa suomen kielessä. Saneen **siedättömää* merkitys lieneekin kontekstin perusteella 'sietämätöntä', kuten esimerkistä (1) huomaan. Odotuksenmukainen vokaalivartaloinen yksikön partitiivimuoto olisi **sietämättömää*, koska verbikantaisessa karitiivijohdoksessa käytetään johdinta *-mAttOmA-*. Saneen **häviömättömää* kantasana on nomini HÄVIÖ, mutta siinä on verbikantaisen karitiiviadjektiviin johdin. Ilman kontekstia saneen merkityksen voisi tulkita olevan 'häviämättömää'. Näppäimistöissä kirjaimet *ä* ja *ö* ovat vierekkäin, joten kirjoittaja olisi voinut tehdä vain

lyöntivirheen. Lisäksi saneessa on verbikantaisen karitiivijohdoksen johdin, joten kanta-sanaksi sopisi verbi HÄVITÄ. Saneen *häviömättömää merkityksen tulkitsen olevan kontekstin perusteella ’häviötöntä’, koska samassa virkkeessä on sane *häviöllinen*. Tämän näkee esimerkiksi (2). Lasken saneet **siedättömää* ja **häviömättömää* omiksi lekseemeikseen.

- (1) *Ensin ajattelet ettei sinun oisi pitänyt erota, samaan aikaan tunnet **siedättömää** yökötystä miestä kohtaan.*
- (2) *Luin ja häviöllinen se tosiaan on koska moni ohjelma ei tue **häviömättömää**.*

Käsitellessäni aineistoa huomasin, että osa hakutuloksista on peräisin keskusteluketjusta, jossa maallikot pohtivat tutkimieni innovatiivisten sananmuotojen yleisyyttä ja hyväksyttävyyttä. Esimerkissä (3) keskustelija miettii karitiivijohdoksien vokaalivartaloisten partitiivimuotojen käytön syytä. Metakielelliseen pohdintaan liittyvät saneet olen rajannut pois aineistostani.

- (3) *Mutta mistä johtuu, että niin moni kuitenkin käyttää ”laittomaan”-muotoa? Mikä sen selittäisi, mistä tuollainen ilmiö johtuu?*

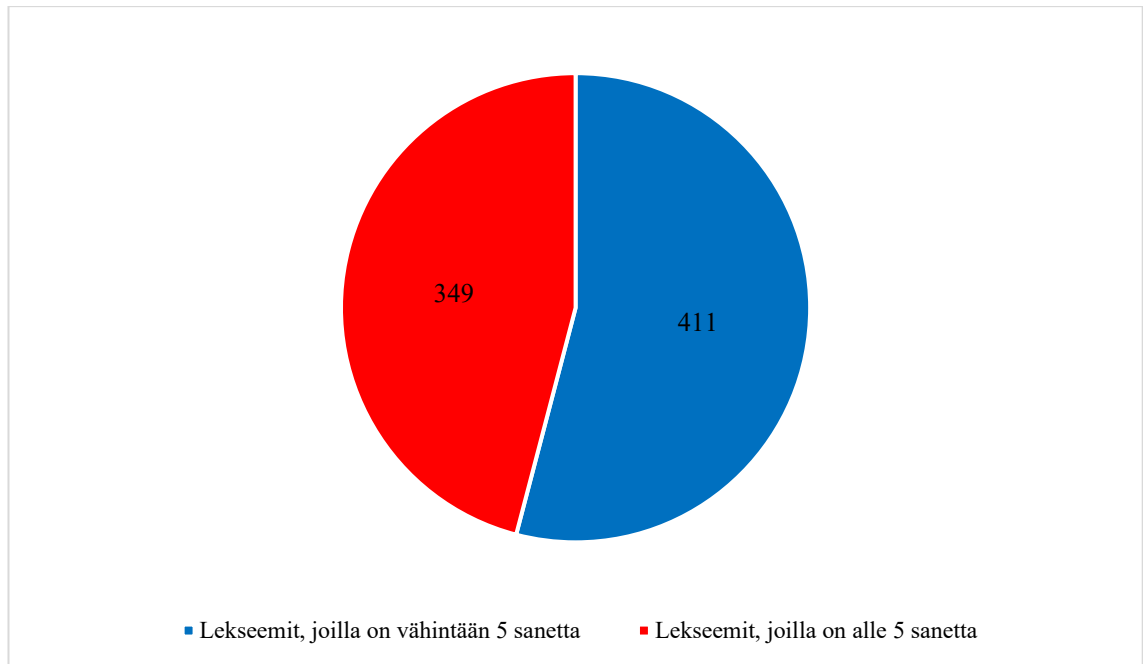
Tutkimusmenetelmänä käytän aineiston laadullista luokittelua. Luokittelen saneet ensinnäkin eri lekseemeihin, jotta saan selville, miten laaja ilmiö vokaalivartaloistuminen on johdostyyppin sisällä. Luokittelen aineiston myös leksikaalistuneisuuden perusteella, mikä voi olla hyvinkin vaikeaa. Leksikaalistuneisuus on jatkumo johdoksista lekseemeiksi, eikä kaikista saneista voi tietää, ovatko ne merkitykseltään läpinäkyviä johdoksia vai itsenäisiä lekseemejä (Koivisto 2013: 347). Kuten jo luvussa 2.2. kerroin, hyödynnän luokittelussani Vesa Koiviston mainitsemia leksikaalistumisen piirteitä ja Kielitoimiston sanakirjaa (Koivisto 2013: 345–349; KS 2022).

4. ANALYYSI

Analysoin aineistoani kahdesta näkökulmasta. Ensin selvitän, mitä lekseemejä aineistossani on. Lasken saneiden lukumäärät ja järjestän lekseemit yleisyysjärjestykseen, jotta saan selville, miten aineisto jakautuu eri lekseemien kesken. Aineiston lekseemejä käsitelen luvussa 4.1. Seuraavaksi tutkin saneiden leksikaalistuneisuutta. Selvitän luvussa 2.2. esittelemieni leksikaalistumispiirteiden ja Kielitoimiston sanakirjan (KS 2022) avulla, keskittykö karitiivijohdosten vokaalivartaloistuminen leksikaalistuneisiin johdoksiin vai karitiivijohtimeen.

4.1. Aineiston lekseemit

Aineistossani on yhteensä 760 sanetta, jotka edustavat 253:a eri lekseemiä. En ole vielä tässä vaiheessa huomionnut leksikaalistuneisuutta, vaan jako eri lekseemeihin perustuu kielelliseen muotoon. Olen jakanut aineistoni kahtia. Ensimmäisen ryhmän muodostavat lekseemit, joilla on aineistossa vähintään 5 sanetta. Toisen ryhmän muodostavat lekseemit, joilla on aineistossa alle 5 sanetta. Kuvio 1 kuvaa tätä jakoa. Kuvion 1 siniseen eli isompaan puoliskoon kuuluvat lekseemit, joilla on aineistossa vähintään 5 sanetta. Tämä puolisko käsittää 33 lekseemiä. Punaiseen eli pienempään puoliskoon taas kuuluvat lekseemit, joilla on aineistossa alle 5 sanetta. Tähän puoliskoon kuuluu 220 eri lekseemiä. Puoliskon kohdalla oleva luku kertoo puoliskon sanemäärän.

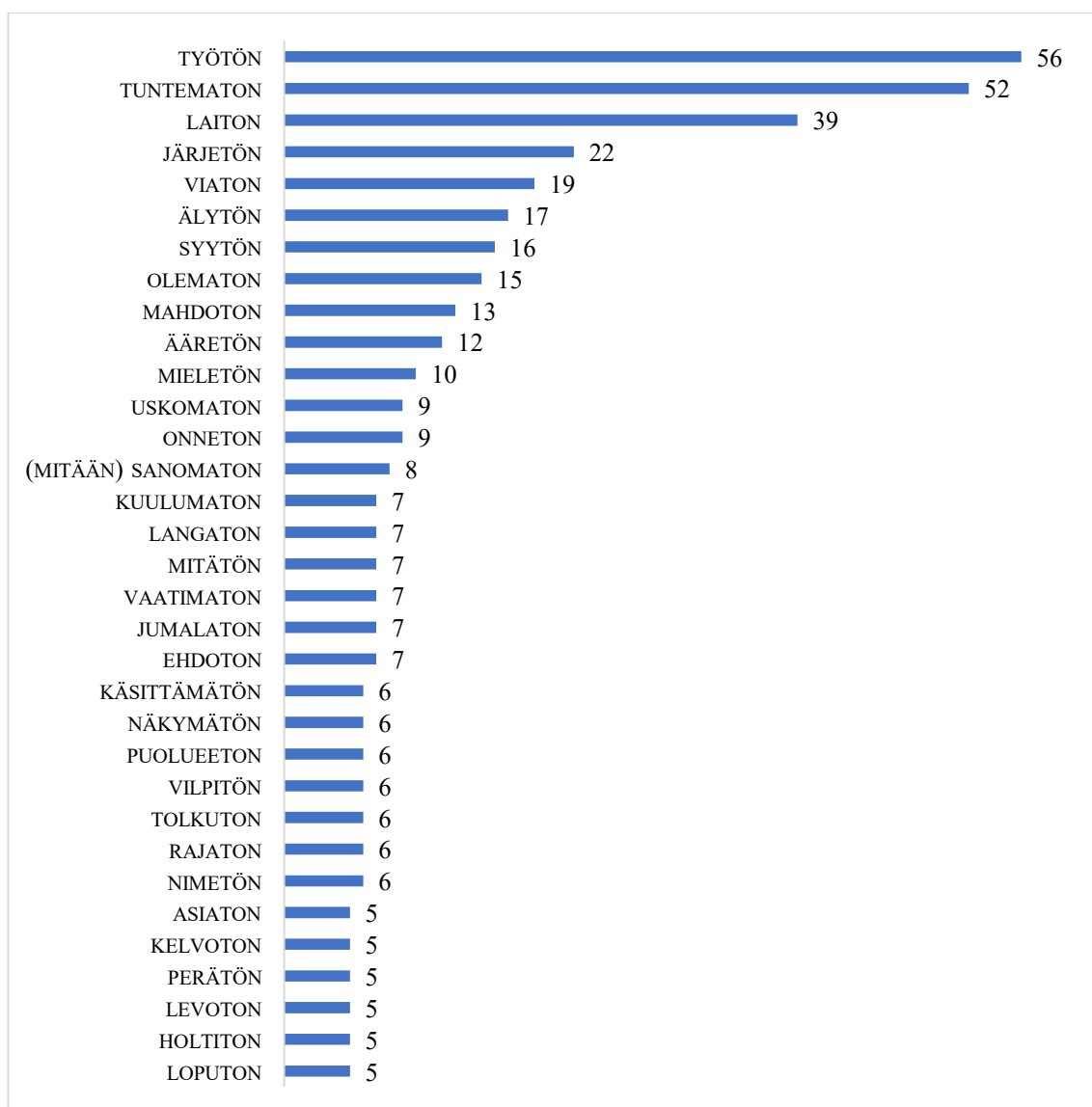
KUVIO 1. Aineiston jakautuminen lekseemikohtaisen sanemäärän perusteella.

Kuten kuvioista 1 voi huomata, saneet jakautuvat vähintään 5 saneen ja alle 5 saneen lekseemeihin tasaisesti. Vähintään 5 saneen lekseemejä on 54 % aineistostani, ja alle 5 saneen lekseemejä on 46 % aineistostani. Ryhmän sisällä saneiden jakautuminen eri lekseemeihin on sen sijaan epätasaista. Jakautumisesta kertoo esimerkiksi se, että alle 5 saneen lekseemien ryhmässä on 349 sanetta, jotka edustavat 220:tä eri lekseemiä. Ryhmässä onkin paljon lekseemejä, joilla on 1 tai 2 esiintymää aineistossa.

Aineistossani alle 5 kertaa esiintyvät johdokset ovat usein tilapäismuodosteita eli sanoja, jotka on muodostettu satunnaisesti jossakin kielenkäyttötilanteessa (ks. Koivisto 2013: 228). Kuten luvussa 3.1. mainitsin, karitiivijohdokset ovat produktiivinen johdostyyppi. Uusia karitiivijohdoksia pystyy siis muodostamaan mistä tahansa nominista tai verbistä. Näin ollen myös satunnaisia tilapäismuodosteita voi syntyä helposti. Esimerkin (4) karitiivijohdos **saumaussmassattomaa* on tilapäismuodoste, joka on merkitykseltään hyvin tarkka. Esimerkissä (4) on myös possessiivinen johdos *saumaussmassallinen*, jonka antonymiksi karitiivijohdos **saumaussmassattomaa* on muodostettu. Harvakseltaan aineistossa esiintyvien lekseemien joukossa on myös kielitajuni mukaan hyvin tavallisia karitiivijohdoksia, kuten **luonnottomaa*, **rauhattomaa* ja **kivuttomaa* (ks. Keränen 2022: 67). Vähintään 5 saneen lekseemeistä kerron seuraavaksi lisää.

- (4) *Sen mukaan voi ajatella alan koostuva laatoista, joiden kahdelle vierekkäiselle sivulle on laitettu saumausmassa niin, että saumausmassallinen toisen laatan sivu tulee saumausmassattomaa sivua vastaan.*

Kuvioon 2 olen tilastoinut yleisyysjärjestyksessä lekseemit, joilla on aineistossani vähintään 5 sanetta. Kuten jo edellä mainitsin, tällaisia lekseemeitä on yhteensä 33. Yhteensä saneita on kuvion lekseemeillä 411. Sanakohtaisen sanemäärän olen merkinnyt jokaisen palkin yläpuolelle. Kuviossa 2 kuvaan siis tarkemmin kuvion 1 sinisen puoliskon lekseemit ja saneet.

KUVIO 2. Lekseemit, joilla on vähintään 5 sanetta aineistossa.

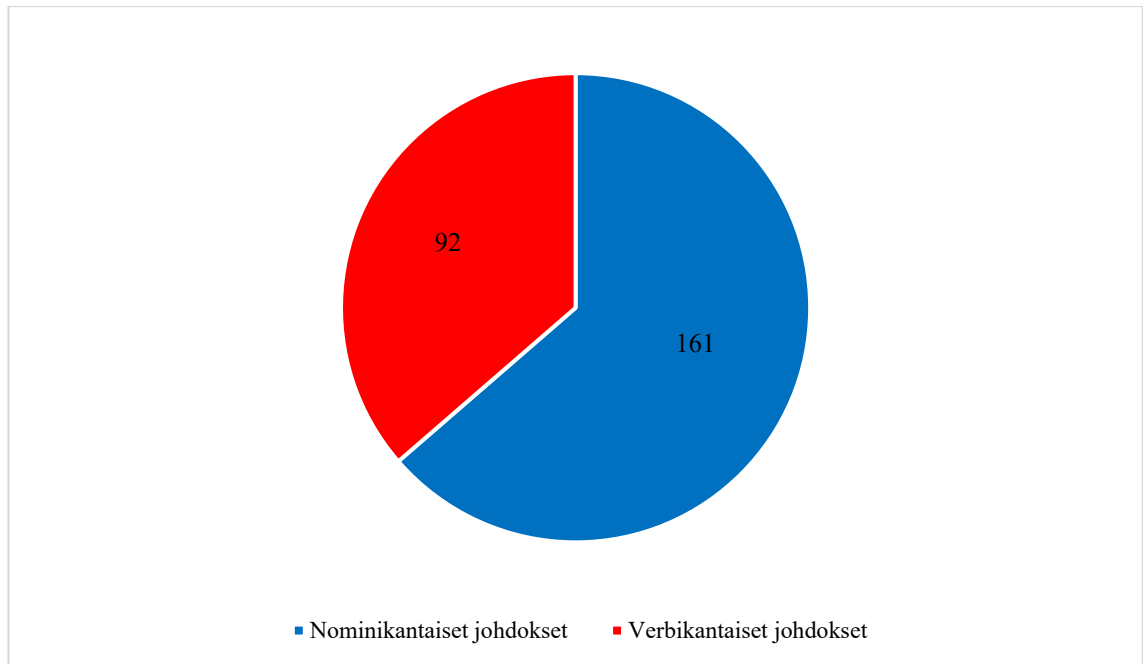
Kuten kuviosta 2 näkee, aineiston selvästi yleisimmät lekseemit ovat TYÖTÖN (56 sanetta), TUNTEMATON (52 sanetta) ja LAITON (39 sanetta). Lekseemiin TYÖTÖN olen

laskenut muodot **työttömää* (53 sanetta), **pitkäaikaistyöttömää* (2 sanetta) ja **nykytyöttömää* (1 sane). Kuvion lekseemeistä on erotettavissa kolme ryhmää. Ensimmäisen ryhmän muodostavat kolme yleisintä lekseemiä. Toiseen ryhmään kuuluvat lekseemit, joilla on 8–22 sanetta. Näitä lekseemeitä yhdistävät erilaiset sanemäärät, jotka tekevät kuvion käyrästä jyrkän. Ainoastaan 9 saneen lekseemeitä on 2. Kolmanteen ryhmään kuuluvat kuvion loput lekseemit, joita yhdistävät hyvin samanlaiset sanemäärät. Ryhmässä on 19 lekseemiä, ja sanemäärät ovat välillä 5–7. Kuten kuviosta 2 näkee, erot näiden lekseemien sanemäärissä ovat pieniä.

Kuten luvussa 1.2. esittelin, Inka Keränen (2019, 2022) on tutkinut sekä kandidaatin- että pro gradu -tutkielmassaan lekseemeitä OLEMATON, HYÖDYTÖN ja VIATON. Keränen (2022) on kerännyt pro gradu -tutkielmansa aineiston Kielipankin konkordanssihakuehjelma Korpin Suomi24- ja Ylilauta-korpuksista kuten minäkin. Sananmuoto **olemattomaa* esiintyy Keräsen (2022) aineistossa 21 kertaa, mutta minun aineistossani sananmuoto esiintyy 15 kertaa. Sananmuoto **hyödyttömää* esiintyy sekä Keräsen aineistossa että omassa aineistossani yhden kerran. Sananmuoto **viattomaa* esiintyy Keräsen pro gradu -tutkielman aineistossa 21 kertaa, mutta minun aineistossani se esiintyy 19 kertaa. Erot esiintymismäärissä voivat johtua siitä, että olemme käsitelleet aineistojamme eri tavoin. Olemme saattaneet karsia aineistoistamme epäolennaisia saneita pois eri perustein.

Kuvio 3 esittää aineistoni nomini- ja verbikantaisten karitiivijohdosten jakaumaa. Olen jakanut aineistoni saneet johdinten perusteella. Nominikantaisten saneiden johtimena on *-ttOmA-*, ja verbikantaisten saneiden johtimena on *-mAttOmA-*. Esimerkin (5) sane **via+ttoma+a* on nominikantainen ja esimerkin (6) sane **käsittä+mättömä+ä* verbikantainen karitiivijohdos. Kuvion 3 sininen puolisko kuvaa nominikantaisten johdosten määrää, ja punainen puolisko kuvaa verbikantaisten johdosten määrää.

- (5) *Selvästikkin herättääkseen vihaa viattomaa kohtaan selvästikkin.*
 (6) *Niissähän suudelma on usein käsittämättömää lipomista.*

KUVIO 3. Aineiston lekseemien jakautuminen nomini- ja verbikantaisiin karitiivijohdoksiiin.

Kuten kuviosta 3 huomaa, nominikantaisia johdoksia on 69 lekseemiä enemmän kuin verbikantaisia johdoksia. Aineistoni lekseemeistä 64 % on nominikantaisia ja 36 % verbikantaisia. Aineistossani on 1 sane, josta on ollut vaikeata sanoa, onko se nomini- vai verbikantainen. Esimerkin (7) johdos **elämättömää* voisi olla sekä nomini- että verbikantainen. Jos esimerkin (7) sane **elämättömää* olisi verbikantainen, sen vartalo koostuisi kantavartalosta *elä-* ja karitiivijohtimesta *-mAttOmA-*: **elä+mättömä+ä*. Jos taas sane olisi nominikantainen, sen vartalo koostuisi kantavartalosta *elämä-* ja karitiivijohtimesta *-ttOmA-*: **elämä+ttömä+ä*. Viestikontekstin perusteella olen luokitellut saneen nominikantaiseksi.

- (7) *on monia muitakin syitä, miksi ihminen huomaa eläneensä **elämättömää** elämää:(*

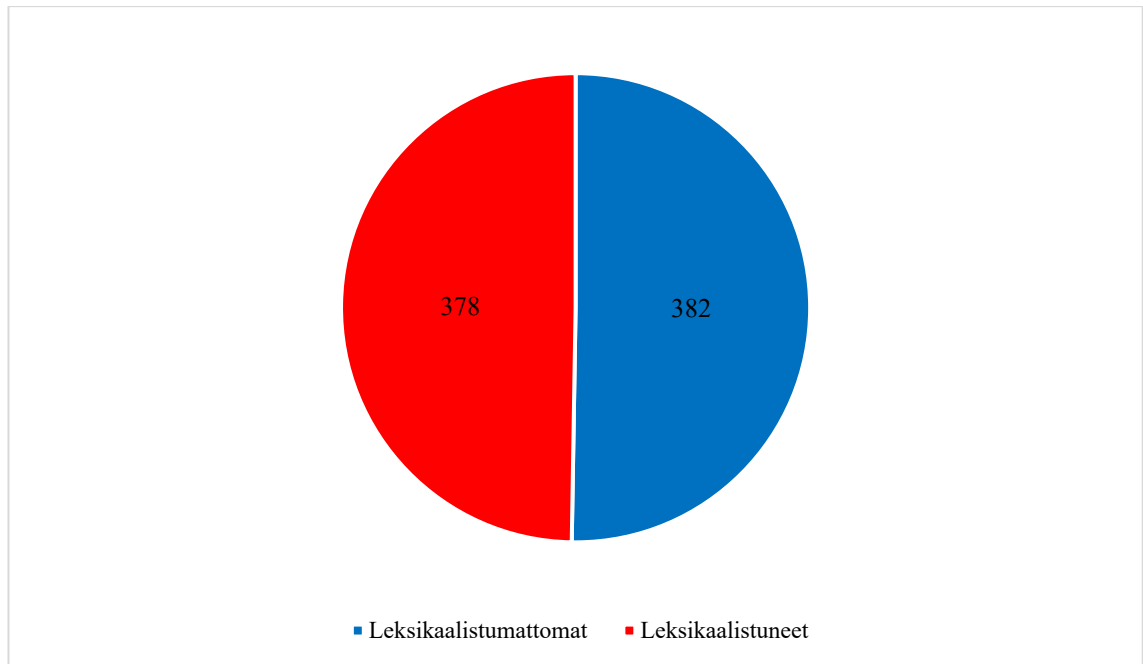
Kuten jo luvun alussa mainitsin, aineistoni on laaja: siinä on 760 sanetta, jotka edustavat 253 lekseemiä. Lekseemikohtaiset sanemäärät vaihtelevat. Vähintään 5 saneen lekseemeitä on 33, ja niiden saneet käsittävät 411 sanetta eli 54 % aineistostani (ks. kuvio 1). Näistä saneista 147 sanetta edustaa aineiston kolmea yleisintä lekseemiä eli lekseemejä TYÖTÖN, TUNTEMATON ja LAITON. Alle 5 saneen lekseemeitä on 220, ja niiden saneet käsittävät 349 sanetta eli 46 % aineistostani. Alle 5 saneen lekseemien joukossa on

karitiivijohdoksia, jotka ovat tilapäismuodosteita. Suurin osa aineistoni lekseemeistä on siis lekseemejä, joilla on aineistossani 1–5 sanetta. Sanemäärän perusteella aineistosta on havaittavissa selkeä 3 saneen kärki. Nomini- ja verbikantaisuuden perusteella aineistoni lekseemit jakaantuvat melko epätasaisesti (ks. kuvio 3). 161 lekseemiä eli 64 % aineistostani on nominikantaisia, ja 92 lekseemiä eli 36 % aineistostani on verbikantaisia.

4.2. Vokaalivartaloistuminen ja leksikaalistuneisuus

Tässä luvussa tutkin aineistoni lekseemien leksikaalistuneisuutta. Kandidaatintutkielman suppeuden takia keskityn tarkastelemaan erityisesti luvun 4.1. kuviossa 2 esittelemiäni lekseemejä. Niiden lisäksi tarkastelen satunnaisesti alle 5 saneen lekseemejä. Pysin myös muodostamaan alle 5 saneen lekseemeistä kokonaiskuvan. Hyödynnän saneiden luokittelussa luvussa 2.2. esittelemiäni leksikaalistumispiirteitä ja omaa kielitajuani. Lisäksi katson, mitä sanasta sanotaan Kielitoimiston sanakirjassa (2022). Kiinnitän erityistä huomiota sanaluokan mahdolliseen vaihtumiseen ja kantasanan merkitykseen. Jos sanaa on käytetty substantiivimaisesti esimerkiksi subjektina tai objektina, luokittelen saneen leksikaalistuneeksi. Morfeeminrajojen hämärtymistä en pidä tässä tutkimuksessa olennaisena leksikaalistumiskriteerinä.

Kuvio 4 esittää aineistoni jakautumista leksikaalistumattomiin ja leksikaalistuneisiin saneisiin. Sininen puolisko kuvaa leksikaalistumattomia ja punainen puolisko leksikaalistuneita saneita. Luokitellessani saneita leksikaalistuneisiin ja leksikaalistumattomiin saneisiin en ole tarkastellut samanlaisia kielellisiä muotoja saman lekseemin eri saneina vaan jokaista sanetta yksitellen. Samanlaisia saneita voi siis esiintyä sekä leksikaalistuneiden että leksikaalistumattomien ryhmässä. Molemmissa ryhmissä on esimerkiksi sane **uskottomaa*.

KUVIO 4. Leksikaalistumattomat ja leksikaalistuneet saneet.

Kuten kuvio 4 näkee, aineistoni saneet jakautuvat leksikaalistuneisuutensa mukaan puoliksi. Aineistoni saneista 50 % on leksikaalistumattomia ja 50 % leksikaalistuneita saneita. Erotus on 4 sanetta. Seuraavaksi tarkastelen, miten samanlaiset saneet sijoittuvat leksikaalistumattomien ja leksikaalistuneiden saneiden ryhmään. Aineistossani on keskenään samanlaisia muotoja, jotka joko sijoittuvat pelkästään leksikaalistumattomien tai leksikaalistuneiden ryhmään tai sijoittuvat molempiin ryhmiin.

Esimerkin (8) muoto **langattomaa* esiintyy aineistossani pelkästään leksikaalistumattomien joukossa. Kielitoimiston sanakirjan (2022) selitykset sanalle LANGATON viittaavat johdottomuuteen ja sanan käyttöön adjektiivina (KS 2022 s.v. *langaton*). Aineistossani muotoa **langattomaa* ei käytetä kertaakaan substantiivimaisesti. Muotoa käytetään *langattomasta verkosta* (kuten esimerkissä (8)) tai laitteesta puhuttaessa.

(8) *Kone tahmasi ja epäilen syyksi langattomaa nettiyhteyttäni.*

Esimerkissä (9) esiintyvän muodon **mielettömää* olen luokitellut kaikissa tapauksissa leksikaalistuneiden ryhmään. Kielitoimiston sanakirjassa (2022) mainitaan, että sanaa MIELETÖN käytetään esimerkiksi suuruutta ilmaisevana sanana ja substantiivina (KS 2022 s.v. *mieletön*). Aineistossani sanaa ei käytetä kertaakaan substantiivina, mutta

Kielitoimiston sanakirjassa (2022) mainittu substantiivimainen käyttö kertoo sanan leksikaalistuneisuudesta. Tulkitsen, että esimerkissä (9) muodolla **mielettömää* ilmaistaan suuruutta. Suurta määrää ilmaisevat johdokset ovatkin karitiivijohdosten semanttinen keskittymä (VISK 2008 § 292).

- (9) *ei pitäisi tulla **mielettömää** nälkää tai mitään heikotuskohtauksia, jos ruokavalio on kohillaan.*

Aineistossani on paljon lekseemeitä, joiden saneita on sekä leksikaalistumattomien että leksikaalistuneiden ryhmässä. Tällaisia lekseemeitä ovat esimerkiksi JUMALATON ja ONNETON. Esimerkissä (10) lekseemiä JUMALATON on käytetty leksikaalistumattomana, ja esimerkissä (11) sitä on käytetty leksikaalistuneena.

- (10) *Elin normaalia **jumalattomaa** elämää, En juonut, mutta olin jynnin orja.*
 (11) *Kehtaakin Halonen puhua lässyttää, kun itse nostaa **jumalattomaa** palkkaa yhteiskunnan varoista tekemällä ei mitään.*

Esimerkissä (10) *jumalattomalla elämällä* tarkoitetaan sitä, etteivät Jumala ja usko ole läsnä elämässä. Kielitoimiston sanakirjan mukaan sanan JUMALATON merkityksiä ovat esimerkiksi 'Jumalaa pelkäämätön, syntinen, synnillinen, maailmallinen' (KS 2022 s.v. *jumalaton*). Nämä merkitykset ovat niin lähellä kantasanan ja johtimen summaa, että olen laskenut saneen leksikaalistumattomaksi. Sen sijaan esimerkissä (11) merkitys on toinen. Kielitoimiston sanakirjassa sanan JUMALATON merkityksiksi mainitaan myös esimerkiksi 'tavattoman suuri, kova, ankara' (KS 2022 s.v. *jumalaton*). Esimerkin (11) saneen merkityksen tulkitsenkin olevan 'tavattoman suuri', eikä saneen merkityksellä ole varsinaisesti mitään tekemistä kantanominin puuttumisen kanssa.

Kuten luvussa 4.1. kerroin, muotoja **työttömää* on aineistossani eniten. Niitä käytetään sekä leksikaalistumattomina että leksikaalistuneina. Esimerkissä (12) muotoa on käytetty leksikaalistumattomana. Siinä **työttömää* on adjektiivi, joka luonnehtii perässään olevaa substantiivia HENKILÖ. Esimerkissä (13) muotoa on käytetty leksikaalistuneena. Siinä muotoa **työttömää* on käytetty substantiivina, joka tarkoittaa ansiotyötä vailla olevaa ihmistä.

- (12) *Joku jolla olis tarpeelliset tulot elättämään **työttömää** henkilöä...*
 (13) *Tämä ehkä kannustaisi **työttömää** hankkimaan tuloja työllä.*

Kielitoimiston sanakirjan (2022) mukaan sanaa TYÖTÖN käytetään paitsi adjektiivina myös substantiivina, joka tarkoittaa ansiotyötä tai ylipäättään työtä vailla olevaa (KS 2022 s.v. *työtön*). Aineistossani sanalla TYÖTÖN on enemmän leksikaalistunutta kuin leksikaalistumatonta käyttöä. Kaikista 56 saneesta leksikaalistumattomia on 7 sanetta eli 12,5 % ja leksikaalistuneita 49 sanetta eli 87,5 %. Tästä voi päätellä, että sana TYÖTÖN on alkanut leksikaalistua substantiiviksi, joka tarkoittaa työtä vailla olevaa ihmistä.

Kuten luvussa 4.1. kerroin, alle 5 saneen lekseemien joukossa on useita sananmuotoja, jotka ovat tilapäismuodosteita. Tilapäisiä johdoksia on muodostettu esimerkin (14) tapaan ruokasanoista. Tilapäisjohdoksia on muodostettu muunlaisistakin sanoista, kuten esimerkiksi (15). Esimerkkien (14) ja (15) karitiivijohdokset **maidottomaa* ja **framettomaa* ovat läpinäkyviä johdoksia.

- (14) *Kokeile täysin maidottomaa diettiä.*
 (15) *Kuten tuossa ylempänä mainitsin, että aloittelija tässä olen vasta, vastaavat sivut olen framella tehnyt, mutta näiden frameiden nekatiivisen maineen puolesta ajattelin kokeilla framettomaa versiota.*

Alle 5 saneen lekseemien joukossa on myös leksikaalistumia. Esimerkkien (16) ja (17) saneilla **hulvattomaa* ja **hillittömää* ei ole kantasanaa nykysuomessa.

- (16) **kerää itteensä lattialta ja koittaa hillitä hulvattomaa naurua**
 (17) *Sitten kun pääset siihen ikään, kun sana ”pahispoika” aiheuttaa sinussa hillittömää huvitusta, niin tilanne onneksi muuttuu.*

Kaikkiaan alle 5 saneen lekseemien ryhmä on monenkirjava. Kuten esimerkeistä (14)–(17) näkee, joukossa on tarpeen mukaan johdettuja tilapäismuodosteita ja kielitajuni mukaan hyvin tavallisia esimerkkejä leksikaalistumista.

Keräsen mukaan johdoksen leksikaalistuneisuus vaikuttaa karitiivijohdosten vokaalivartaloistumiseen (Keränen 2022: 66). Kandidaatintutkielmassaan Keränen (2019: 20–21) taas toteaa, että on mahdotonta sanoa, vaikuttaako johdoksen leksikaalistuneisuus johdoksen luontevuuteen. Kuten kuviosta 4 näkee, aineistoni jakautuu lähes puoliksi leksikaalistumattomiin ja leksikaalistuneisiin saneisiin. Tilapäismuodosteiden esiintyminen aineistossani viittaa kuitenkin siihen, että vokaalivartaloistuminen voi koskea karitiivijohdinta. On siis vaikeata sanoa, mikä yhteys karitiivijohdosten leksikaalistuneisuudella

on vokaalivartaloistumiseen. Esimerkiksi aineistoni 3 yleisimmän lekseemin saneita käytetään sekä leksikaalistumattomina että leksikaalistuneina.

4. PÄÄTÄNTÖ

Tutkin kandidaatintutkielmassani karitiiviadjektiivien vokaalivartaloistumista yksikön partitiivimuodoissa. Yleiskielessä partitiivin tunnus liittyy karitiiviadjektiivin konsonantivartaloon: *lopu+ton+ta*. Tutkimissani innovatiivisissa vokaalivartalomuodoissa partitiivin tunnus liittyy kuitenkin karitiiviadjektiivin vokaalivartaloon: **voima+ttoma+a* pro *voima+ton+ta*. Tutkin ilmiötä kahdesta eri näkökulmasta. Selvitin, missä lekseemeissä vokaalivartaloisia yksikön partitiivimuotoja esiintyy ja kuinka paljon. Sen jälkeen tutkin aineistoni saneiden leksikaalistuneisuutta, koska halusin selvittää, koskeeko vokaalivartaloistuminen karitiivijohdinta vai leksikaalistuneita johdoksia.

Keräsin aineistoni Kielipankin konkordanssihakuohjelma Korpin Suomi24- ja Ylilautakorpuksista. Tutkimukseni kannalta epäolennaisen aineksen karsimisen jälkeen aineistooni jäi 760 sanetta, jotka edustavat 253 lekseemiä. Jaoin aineistoni vähintään 5 saneen ja alle 5 saneen lekseemeihin. Vähintään 5 saneen lekseemejä oli 54 % aineistostani ja alle 5 saneen lekseemejä 46 % aineistostani. Vähintään 5 saneen lekseemeissä oli 33 eri lekseemiä, ja alle 5 saneen lekseemeissä oli 220 eri lekseemiä. Laajan aineiston käsittely oli vaikeinta koko tutkimusprosessissa. Karitiivijohdosten erottelu esimerkiksi loppuheittoisista illatiivimuodoista sekä saneiden luokittelu leksikaalistumattomiin ja leksikaalistuneisiin saneisiin veivät paljon aikaa ja hidastivat työn etenemistä tavoiteajassa.

Tutkin, missä lekseemeissä vokaalivartaloisia partitiivimuotoja esiintyy. Kuten edellä kerroin, eri lekseemejä oli 253. Vähintään 5 saneen lekseemien ryhmässä oli erotettavissa 3 selvästi yleisintä lekseemiä: TYÖTÖN (56 sanetta), TUNTEMATON (52 sanetta) ja LAITON (39 sanetta). Alle 5 saneen lekseemeissä oli useita tilapäismuodosteita, kuten esimerkiksi **siemenkodattomaa* ja **saumaussmassattomaa*.

Tutkin myös, mikä yhteys karitiivijohdoksen leksikaalistuneisuudella on vokaalivartaloistumiseen. Jaoin saneet leksikaalistuneisiin ja leksikaalistumattomiin saneisiin luvuissa 2.2. ja 4.2. esittelemieni leksikaalistumispiirteiden perusteella. Luokittelu oli välillä vaikeaa, ja turvauduin usein omaan kielitajuuni. Aineisto jakautui kahteen lähes yhtä suureen puoliskoon. Leksikaalistumattomia saneita oli 4 enemmän kuin leksikaalistuneita saneita. Samanlaisia saneita saattoi esiintyä pelkästään leksikaalistumattomina, pelkästään leksikaalistuneina tai molemmissa ryhmissä. Sekä vähintään 5 saneen että alle 5

saneen lekseemeissä oli sekä leksikaalistumattomia saneita että leksikaalistumia. Leksikaalistuneita saneita ei ole merkittävästi enemmän kuin leksikaalistumattomia saneita, ja vokaalivartaloisia partitiivimuotoja esiintyy tilapäismuodosteissa. Aineistoni perusteella näyttää siis siltä, että vokaalivartaloistuminen koskee karitiivijohdinta.

Tutkimusta voisi jatkaa tutkimalla yksittäisten karitiivijohdosten vokaalivartaloisia partitiivimuotoja tarkemmin. Leksikaalistuneiden ja leksikaalistumattomien sananmuotojen syntaktisia tehtäviä voisi vertailla toisiinsa. Esimerkiksi aineistossani yleisintä sananmuotoa **työttömää* on käytetty sekä leksikaalistumattomana että leksikaalistuneena. Olisi myös kiinnostavaa tutkia, onko nomini- ja verbikantaisten johdosten vokaalivartaloistumisessa eroja.

LÄHTEET JA LYHENTEET

- CRYSTAL, DAVID 2006: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FERTIG, DAVID 2013: *Analogy and morphological change*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4., korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.
- KERÄNEN, INKA 2019: *Johtimen produktiivisuuden vaikutus suomen kielen vokaalivartalomuotojen hyväksyttävyyteen*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- KERÄNEN, INKA 2022: *Siellä käytiin laskemassa kaikista suurimpaa mäkeä. Vokaalivartaloistuneet adjektiivijohdokset internetin keskustelupalstoilla*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- KOIVISTO, VESA 2013: *Suomen sanojen rakenne*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KORJA, EMMA-KATARIINA 2019: *Vokaalivartaloiden yleistymisen verbien nähdä, tehdä, tulla, mennä, purra ja surra A-infinitiiveissä*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- KORJA, EMMA-KATARIINA 2021: *Kaikkea paskaa sitä täytyy kokea ja näkeä. Vokaalivartaloistuminen nähdä-verbin A-infinitiiveissä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2022. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <URL <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.11.2022.
- LEINONEN, ELLA 2021: *Olen näkenyt tämän omin silmin. Vokaalivartaloiset nähdä-verbin NUT-partisiipit*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- LEINONEN, ELLA 2022: *Hamsteri stressaantuu näkiessään kissan. Vokaalivartaloistuminen nähdä-verbin E-infinitiiveissä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- LIUKKONEN, SONJA 2018: *Avotulea ei saa syyttää metsäpalovaaran aikana. Yläkouluikäisten suhtautuminen suomen kielen vokaalivartaloistumiseen*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.

- LIUKKONEN, SONJA 2021: Miksi aina mieheä syyllistetään parisuhteen hankaluuksista? *Partitiivin innovatiivisten vokaalivartalomuotojen luontevuus eri konteksteissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- PAUNONEN, HEIKKI 2003: Suomen kielen morfologisista muutosmekanismeista – Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vaattovaara (toim.), *Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta* s. 187–248. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PÖYHTÄRI, ESSI 2019: Mutta tähänkin asiaan tulenee kohta muutosta. *potentiaalin vokaalivartaloistuminen*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- PÖYHTÄRI, ESSI 2021: Mitenkähän tulenee onnistumaan tämä systeemi. *Vokaalivartaloistunut potentiaali keskustelupalsta-aineistossa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- SIRVIÖ, MARIA 2018: *Konsonanttivartalosta vokaalivartaloon verbien purra, surra, tulla ja mennä NUT- ja TU-partisiipeissa*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- SIRVIÖ, MARIA 2020: Sillä hetkellä emme sureneet. *Surra-verbien konsonanttivartaloiset ja vokaalivartaloistuneet NUT- ja TU-partisiipit*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Ison suomen kieliopin verkkoversio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- VÄSTI, KATJA – PALVIAINEN, SANTERI 2020: Kokeellisia näkökulmia innovatiivisiin vokaalivartalomuotoihin. – *SKY Journal of Linguistics* 33 s. 199–244.
- YLITALO, AUNEMARIA 2020: *Vokaalivartaloiset *lapsea ja *mieheä keskustelupalsta-aineistossa*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.